

Anna Surowiec, Marta Kołodziej-Hajdo

Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

PODATEK ODROZONY WEDŁUG REGULACJI KRAJOWYCH, MSSF I US GAAP

Streszczenie: Rezerwy i aktywa z tytułu podatku odroczonego związane są z przejściowymi różnicami między prawem bilansowym i podatkowym. Celem artykułu jest zaprezentowanie różnic pomiędzy obecnie stosowanymi rozwiązaniami krajowymi i międzynarodowymi w odniesieniu do odroczonego podatku, sposobu jego ewidencji oraz prezentacji w sprawozdaniach finansowych.

Słowa kluczowe: podatek odroczonego, standardy rachunkowości

1. Wstęp

Istnienie rozbieżności w systemach rachunkowości, a tym samym w sprawozdaniach finansowych, uzależnione jest od wielu specyficznych czynników: charakteru jednostki, specyfiki operacji gospodarczych, interpretacji bardziej ogólnych zasad, specyfiki danej branży czy wyboru polityki rachunkowości w zakresie, w jakim standardy pozostawiają wybór. Różnice dotyczą wielu kwestii, w tym także zagadnienia podatku odroczonego.

Koncepcja podatku odroczonego wynika z podstawowych zasad rachunkowości – zasady współmierności i zasady memoriału – które zobowiązują do ujęcia w księgach rachunkowych wszystkich osiągniętych przychodów i kosztów związanych z tymi przychodami, dotyczącymi danego okresu sprawozdawczego, niezależnie od terminu ich zapłaty.

Przyczyną ustalenia i ujęcia podatku odroczonego jest obowiązek jednostek gospodarczych zaksięgowania skutków transakcji podatkowych. Ujęcie transakcji w rachunku zysków i strat lub w kapitale własnym powoduje konieczność analogicznego ujęcia odpowiadających im skutków podatkowych [Olchowicz, Tłaczała 2005, s. 516].

Jednostki gospodarcze posiadające osobowość prawną są zobligowane zgodnie z prawem bilansowym do tworzenia rezerwy lub aktywów na przejściową różnicę z tytułu podatku dochodowego. Obowiązek tworzenia odroczonego podatku dochodowego jest wynikiem rozbieżności między prawem bilansowym a prawem podatkowym.

Obowiązek ujmowania aktywów i rezerw na podatek odroczony został wprowadzony do polskiego prawa bilansowego na podstawie ustawy o rachunkowości. Kategoria odroczonego podatku dochodowego, tzn. przesuniętych w czasie płatności podatkowych, polegała na tym, by podatek dochodowy wykazywany w rachunku zysków i strat wpływał na wynik finansowy netto w okresie, w którym przychody i koszty uznawane w prawie bilansowym kształtują ten wynik, nie zaś wcześniej lub później, gdy w myśl przepisów podatkowych przychody i koszty są włączane do podstawy opodatkowania, a dotyczący ich podatek staje się zobowiązaniem i wymaga zapłaty.

Kwoty podatku odroczonego ujmowane są w sprawozdaniu finansowym jako aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego bądź jako rezerwy na odroczony podatek dochodowy.

Obowiązująca od 1 stycznia 2002 r. znowelizowana ustawa o rachunkowości wprowadziła zasadnicze zmiany w podejściu do zasad wyceny bilansowej aktywów i pasywów oraz do ustalania wyniku finansowego. W związku z tym przy ustalaniu odroczonego podatku nastąpiło przesunięcie punktu ciężkości z rachunku zysków i strat na bilans. Stało się to bezpośrednią przyczyną przyjęcia, przy ustalaniu podatku odroczonego, tzw. podejścia bilansowego, tzn. rozpatrywania tego podatku z punktu widzenia aktywów i zobowiązań [Walińska 2002, s. 18]. Polega ono na definiowaniu różnic przejściowych jako różnic między wartością bilansową i podatkową określonych pozycji aktywów i pasywów.

Podstawą kalkulacji podatku odroczonego są różnice pomiędzy wartością bilansową a wartością podatkową poszczególnych składników aktywów i pasywów. Przy obliczaniu wartości rezerwy lub aktywów z tytułu odroczonego podatku stosuje się stawkę, która wg przewidywań będzie stosowana, gdy składnik aktywów zostanie zrealizowany lub rezerwa na podatek rozwiązana.

Rezerwy i aktywa z tytułu podatku odroczonego związane są z przejściowymi różnicami między prawem bilansowym i podatkowym.

Rezerwę lub aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego ustala się od przejściowych różnic między wykazywaną w księgach rachunkowych wartością aktywów i pasywów a ich wartością podatkową oraz stratą podatkową możliwą do odliczenia w przyszłości.

Zgodnie z art. 37 ustawy o rachunkowości **wartość podatkowa aktywów** to kwota wpływająca na pomniejszenie podstawy obliczenia podatku dochodowego w przypadku uzyskania z nich w sposób bezpośredni lub pośredni korzyści ekonomicznych. **Wartość podatkowa pasywów** to wartość księgowa pomniejszona o kwoty, które w przyszłości pomniejszą podstawę podatku dochodowego.

Różnice przejściowe to różnice pomiędzy wartością bilansową danego składnika aktywów lub pasywów a jego wartością podatkową. Różnice przejściowe mogą być dodatnie lub ujemne. Różnice przejściowe dodatnie występują, gdy:

- wartość księgowa aktywów > wartości podatkowej aktywów,
- wartość księgowa pasywów < wartości podatkowej pasywów

i powodują tworzenie rezerwy na podatek dochodowy odroczony. Różnice przejściowe ujemne występują, gdy:

- wartość księgowa aktywów < wartości podatkowej aktywów,
- wartość księgowa pasywów > wartości podatkowej pasywów

i powodują tworzenie aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

Ustawa o rachunkowości nakazuje tworzenie rezerwy i ustalanie aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego w związku z powstaniem opisanych różnic. Zgodnie z treścią art. 37 tej ustawy rezerwę z tytułu odroczonego podatku dochodowego tworzy się w wysokości kwoty podatku dochodowego, wymagającej w przyszłości zapłaty, w związku z występowaniem dodatnich różnic przejściowych, tj. różnic, które spowodują zwiększenie podstawy obliczenia podatku dochodowego w przyszłości.

Jednostki sporządzające sprawozdania finansowe zgodnie z ustawą o rachunkowości, w ramach polityki rachunkowości, mają możliwość kompensowania aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego, jeżeli:

- jednostka jest uprawniona do potrącania należności i zobowiązań z tytułu podatku dochodowego,
- aktywa i zobowiązania z tytułu odroczonego podatku dochodowego dotyczą podatku dochodowego nałożonego przez tę samą władzę podatkową na tego samego podatnika lub różnych podatników, którzy są uprawnieni, zamierzają rozliczać należności i zobowiązania z tytułu podatku dochodowego w kwocie netto lub jednocześnie zrealizować należności i rozliczać zobowiązania z tytułu podatku dochodowego.

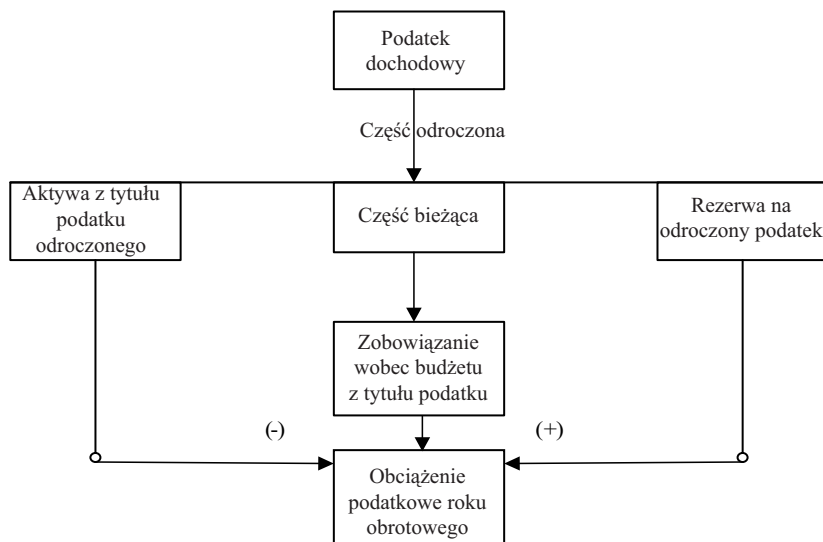
2. Procedura ustalenia oraz ujęcia odroczonego podatku dochodowego zgodnie z MSR 12

MSR 12 – Podatek odroczony reguluje zagadnienia podatku dochodowego odroczonego, a także zasady ujmowania bieżących zobowiązań i należności podatkowych. Standard szczegółowo określa zasady ustalania podatku odroczonego w odniesieniu do połączeń jednostek, wartości firmy, początkowego ujęcia składników aktywów i zobowiązań, straty podatkowej czy ulg podatkowych.

Zarówno MSR 12, jak i ustawa o rachunkowości definiują podobnie aktywa i rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego, pojęcie wartości podatkowej aktywów i zobowiązań czy różnice przejściowe dodatnie i ujemne. Podatek dochodowy ujęty w wyniku finansowym rozumiany jest, w myśl obu regulacji, jako suma podatku dochodowego bieżącego i odroczonego, co przedstawia rysunek 1.

Ustawa o rachunkowości, analogicznie do MSR 12, wskazuje zasady prezentacji podatku dochodowego odroczonego w bilansie, zwracając uwagę na możliwość ich kompensaty w sytuacjach określonych przepisami. Oba źródła regulacji bilansowych

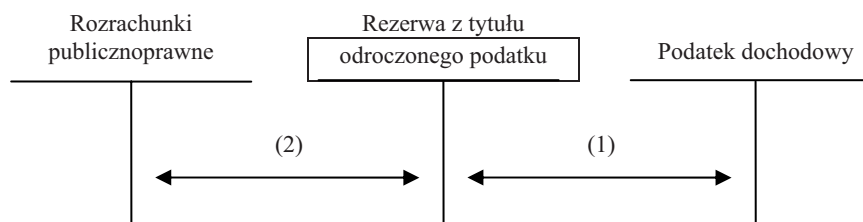
nakazują również ujawniać podatek dochodowy odroczony odrębnie od innych pozycji podatkowych, w grupie aktywów lub pasywów długoterminowych.

Rys. 1. Powiązania części bieżącej i odroczonej podatku dochodowego

Źródło: [Rachunkowość... 2008, s. 396].

Sposób ewidencyjnego ujęcia rezerw i aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego przedstawiają poniższe schematy (rys. 2 i 3).

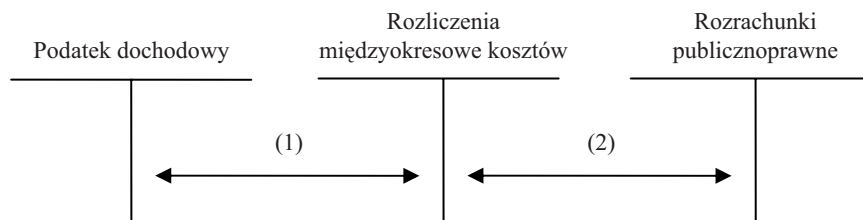

Objaśnienia:

1. utworzenie rezerwy
2. rozwiązanie rezerwy, gdy podatek będzie zobowiązaniem

Rys. 2. Ewidencja rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego

Źródło: opracowanie własne.

Objaśnienia:

1. utworzenie aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego
2. zmniejszenie aktywów z tytułu odroczonego podatku, gdy procesy, na które ustalono aktywa staną się kosztami uzyskania przychodów

Rys. 3. Ewidencja aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego

Źródło: opracowanie własne.

Praktycznie procedura ustalenia oraz ujęcia podatku dochodowego przedstawia się następująco:

- ustalenie dodatnich i ujemnych różnic przejściowych w odniesieniu do poszczególnych składników aktywów i zobowiązań ujętych w bilansie,
- wycena należności i zobowiązań z tytułu podatku bieżącego oraz aktywów lub rezerw powstałych z tytułu podatku odroczonego,
- ujęcie w rachunku zysków i strat, kapitałe własnym lub w wartości firmy aktywów lub rezerw z tytułu podatku odroczonego,
- prezentacja podatku bieżącego i odroczonego w bilansie jednostki, przy ewentualnym zastosowaniu wzajemnych kompensat w odniesieniu do należności i zobowiązań z tytułu podatku bieżącego oraz aktywów i rezerw z tytułu podatku odroczonego.

Konieczność tworzenia rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego wpływa na prawidłowość prezentacji wyników podmiotu. Rezerwy z tytułu podatku odroczonego tworzy się w korespondencji z kapitałem własnym lub w ciężar wyniku finansowego.

Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego zgodnie z MSR 12 nie jest wykazywana – jak inne rezerwy – w grupie długo- i krótkoterminowych pasywów. Całość utworzonej rezerwy z tytułu podatku odroczonego zalicza się do składników długoterminowych bilansu, podobnie jak w przypadku aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

Do typowych zdarzeń wymagających utworzenia aktywów z tytułu odroczonego podatku zaliczają się:

- opóźniona amortyzacja podatkowa, tzn. taka, w której środek trwałe bądź wartość niematerialna i prawna podlega amortyzacji dla celów podatkowych przy zastosowaniu efektywnie niższej stawki niż dla celów prawa bilansowego,

- naliczenie (zarachowanie) niezrealizowanych ujemnych różnic kursowych, powstałych w związku z wyceną do bilansu takich kategorii, jak np. aktywa finansowe lub rozrachunki,
- naliczenie (zarachowanie) kosztów z tytułu odsetek od zaciągniętych kredytów oraz pożyczek wykazywanych w ewidencji księgowej zgodnie z zasadą memoriału, natomiast uwzględnianych podatkowo przy zastosowaniu metody kasowej,
- naliczenie kosztów niepodjętych wynagrodzeń, powstałych z tytułu umowy zlecenia, umowy o dzieło lub innych o podobnym charakterze, które nie zostały wypłacone na dzień bilansowy,
- wycena bilansowa nieruchomości inwestycyjnej lub środków trwałych wg wartości godziwej niższej od jej wartości początkowej (ceny nabycia),
- naliczenie odsetek od przeterminowanych zobowiązań,
- dokonanie odpisów aktualizujących na należności, które w okresach następnych zostaną uznane podatkowo z uwagi na ich uzasadnioną nieściągalność,
- ujęcie wyceny bilansowej aktywów, powstałych w wyniku transakcji połączenia jednostek i wycenianych wg wartości godziwych, nieuwzględnianych podatkowo w momencie wyceny bilansowej, natomiast stanowiących korektę podstawy opodatkowania w okresach następnych,
- utworzenia rezerwy na zobowiązania, takie jak: naprawy gwarancyjne, reklamacje, nagrody jubileuszowe i odprawy emerytalne, niewykorzystane urlopy, uwzględniane podatkowo zgodnie z zasadą kasową (czyli z chwilą ich zapłaty),
- wycena bilansowa instrumentów finansowych, powodująca obniżenie ich wartości bilansowej w stosunku do ich ceny nabycia.

Typowe zdarzenia, które stosownie do regulacji MSR 12 skutkują koniecznością utworzenia rezerwy z tytułu podatku odroczonego, to m.in.:

- przyspieszona amortyzacja podatkowa na skutek wykorzystania przez jednostkę ulgi inwestycyjnej lub jednorazowego odpisu wartości środków trwałych o niskiej jednostkowej wartości jedynie dla celów podatkowych. Przyspieszona amortyzacja występuje wtedy, gdy środek trwały lub wartość niematerialna i prawna jest amortyzowana przy zastosowaniu, dla celów podatkowych, efektywnie wyższej stawki amortyzacji niż stosowana dla celów bilansowych,
- przeszacowanie środków trwałych, w ramach stosowanej przez jednostkę polityki rachunkowości, gdy podstawa dokonywania odpisów amortyzacyjnych, dla celów podatkowych, pozostaje bez zmian,
- zarachowanie przychodów z tytułu odsetek od udzielonych kredytów, pożyczek, które są wykazywane w ewidencji księgowej zgodnie z zasadą memoriału, natomiast dla celów prawa podatkowego uwzględnia się je w momencie zapłaty (podejście kasowe),
- wycena bilansowa inwestycji w nieruchomości wg wartości godziwych wyższych niż ich wartość początkowa,

- zarachowanie przychodów w związku z wyceną bilansową dłużnych papierów wartościowych, zakwalifikowanych jako utrzymywane do terminu wymagalności lub dostępne do sprzedaży,
- ujęcie zobowiązań powstałych w wyniku transakcji połączenia jednostek i wycenianych wg wartości godziwej, nieuwzględnianych podatkowo w momencie wyceny bilansowej, natomiast stanowiących korektę podstawy opodatkowania w okresach następnych,
- naliczenie odsetek za zwłokę w odniesieniu do należności, których to odsetek jeszcze nie otrzymano.

Zgodnie z MSR 12 wartość bilansowa aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku może się zmieniać, nawet jeśli nie wystąpi zmiana związanych z nimi różnic przejściowych, i może to wynikać ze:

- zmiany stawek podatkowych lub przepisów podatkowych,
- ponownej oceny możliwości rozliczenia nadpłaconego podatku dochodowego,
- zmiany przewidywanego sposobu realizacji wartości składnika aktywów [Gadawska 2007, s. 29].

Na podstawie MSR (art. 74) aktywa i rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego kompensuje się, gdy:

- jednostka posiada tytuł prawny do przeprowadzenia kompensat aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego,
- aktywa i rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego dotyczą podatku dochodowego nałożonego przez tę samą władzę podatkową na tego samego podatnika lub różnych podatników, którzy są uprawnieni, zamierzają rozliczać należności i zobowiązania z tytułu bieżącego podatku w kwocie netto, lub jednocześnie zrealizować należności i rozliczać zobowiązania w każdym przyszłym okresie, w którym przewiduje się rozwiązanie znaczącej ilości rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego, lub zrealizowanie znaczącej ilości aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

3. Krajowy Standard Rachunkowości KSR nr 2

W roku 2004 został opublikowany i wszedł w życie KSR 2. Regulacje zawarte w standardzie są bardzo zbliżone do regulacji MSR 12 – Podatek dochodowy. Występują jedynie niewielkie rozbieżności między KSR i MSR.

W stosunku do MSR 12 krajowy standard zawiera więcej szczegółowych regulacji wynikających głównie z zastosowania przepisów polskiego prawa podatkowego. Odmiennie potraktowano ostrożne podejście do ujęcia aktywów z tytułu podatku odroczonego. MSR 12 rozpoznaje w bilansie tylko tę część aktywów z tytułu podatku odroczonego, która faktycznie może podlegać rozliczeniu w przyszłości. KSR nakazuje ujęcie aktywów z tytułu podatku odroczonego w pełnej wysokości przy dokonaniu ewentualnych odpisów z tytułu utraty wartości.

W zakresie kompensat KSR dopuszcza różne podejścia do zagadnienia kompensowania należności i zobowiązań oraz rezerw i aktywów z tytułu podatku dochodowego. Wg KSR podejście to zależy od przyjętej przez jednostkę polityki rachunkowości. Odmienne potraktowano w polskich regulacjach, w stosunku do MSR 12, przesłanki rozpoznawania prawdopodobieństwa możliwości odliczania stosownych kategorii od przyszłej podstawy opodatkowania.

Należy stwierdzić, iż w procesie tworzenia aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego w wielu przypadkach, oprócz bezpośredniej identyfikacji wszystkich różnic przejściowych, kluczowe znaczenie ma ocena możliwości ich faktycznego rozliczenia w przyszłości.

4. Amerykańskie regulacje w zakresie podatku odroczonego

Podstawę do wyceny aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego stanowi wg US GAAP standard SFAS 109 – *Accounting for income taxes*.

Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego tworzone są w odniesieniu do wszystkich ujemnych różnic przejściowych do wysokości, do której jest prawdopodobne, że zostanie osiągnięty dochód do opodatkowania, pozwalający na potrącenie ujemnych różnic. Podobnie rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego jest tworzona w odniesieniu do wszystkich dodatnich różnic przejściowych [Turyna 2006, s. 217].

Tabela 1. Rozbieżności między MSSF, US GAAP i regulacjami krajowymi w zakresie podatku odroczonego

Kryteria	MSSF	US GAAP	KRS
1	2	3	4
Klasyfikacja bilansowa aktywów i rezerw z tytułu podatku odroczonego	zawsze długoterminowe	oddzielna prezentacja wymagana w odniesieniu do części długo- i krótkoterminowej podatku odroczonego	zawsze długoterminowe
Wycena aktywów z tytułu odroczonego podatku	do wysokości, do której jest prawdopodobne, że zostanie osiągnięty dochód do opodatkowania, pozwalający na potrącenie ujemnych różnic	wycena w pełnej wysokości, a następnie aktualizacja o część dochodu niemożliwą do osiągnięcia	w wysokości kwoty przewidzianej do odliczenia od podatku dochodowego w kolejnych okresach, w związku z ujemnymi różnicami przejściowymi, które spowodują w przyszłości zmniejszenie podstawy obliczenia podatku dochodowego
Stawka podatkowa do ustalenia wysokości podatku odroczonego	stawka obowiązująca przy rozwiązaniu rezerwy	stawka obowiązująca w roku powstania obowiązku podatkowego	stawka, która wg przewidywań będzie stosowana, gdy składnik aktywów zostanie zrealizowany lub rezerwa na podatek rozwiązana

Tabela 1, cd.

1	2	3	4
Ewidencja księgowa odroczonego podatku dochodowego	podatek odroczone odnoszony na: – wynik finansowy – kapitał własny – wartość firmy	podatek odroczone odnoszony na: - wynik finansowy - kapitał własny	podatek odroczone od różnic powstałych w wyniku operacji rozliczanych z kapitałem własnym – odnosi się na kapitał własny, operacje wpływające na wynik finansowy – podatek odroczone koryguje wielkość podatku dochodowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie MSR 12, SFAS 109, u.o.r., KRS 2.

Istotna różnica między US GAAP a MSR i KSR dotyczy odmiennej prezentacji podatku odroczonego w sprawozdaniach finansowych. W regulacjach amerykańskich oddzielnej prezentacji wymaga się w odniesieniu do części długo- i krótkoterminowej podatku odroczonego, ponadto moment ujawnienia w bilansie aktywów z tytułu podatku może być inny z uwagi na zagadnienie możliwości prawdopodobieństwa rozliczenia.

Zgodnie z US GAAP konieczność ujawniania wartości podatku dochodowego dotyczy także innej działalności niż podstawowa. Rozbieżności między MSSF, US GAAP i regulacjami krajowymi w zakresie podatku odroczonego przedstawia tabela 1.

5. Podsumowanie

Harmonizacja systemu i zasad rachunkowości ma na celu umożliwienie porównania oceny poszczególnych przedsiębiorstw w skali globalnej. Nadal jednak istnieje wiele różnic między wiodącymi systemami rachunkowości – US GAAP i MSSF. Z uwagi na fakt, że wiele państw zobowiązało się dostosować standardy krajowe do międzynarodowych problem uzyskania zbieżności (konwergencji) standardów po roku 2005 dotyczy głównie uregulowań amerykańskich i międzynarodowych. Międzynarodowe standardy sprawozdawczości finansowej, choć w znacznym zakresie są zgodne z wieloma rozwiązaniami proponowanymi przez US GAAP, nie są aż tak szczegółowe. Stwarzają wiele możliwości interpretacji w wielu aspektach, w tym także w zakresie zagadnienia podatku odroczonego. Standardy amerykańskie cechuje o wiele większa precyzja.

W trosce o porównywalność treści sprawozdań finansowych konieczne będzie zapewnienie spójności postanowień MSSF i przepisów US GAAP – działania w tym kierunku zapoczątkowano w roku 2002 współpracą między IASB (*International Accounting Standards Board*) i FASB (*US Financial Accounting Standards Board*), która ma na celu uzyskanie zbieżności między MSSF oraz US GAAP.

Literatura

- Gadawska J., *Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego – MSR i przepisy krajowe*, „Monitor Rachunkowości i Finansów” 2007, nr 7.
- Olchowicz I., Tłaczała A., *Rachunkowość finansowa w przykładach wg ustawy o rachunkowości i MSR*, Difin, Warszawa 2005.
- Rachunkowość finansowa*, pod red. nauk. W. Gabrusewicza, SKwP, Warszawa 2008.
- Turyńska J., *Standardy sprawozdawczości finansowej*, DIFIN, 2006.
- Walińska E., *Odroczony podatek dochodowy wg znowelizowanej ustawy*, „Rachunkowość” 2002, nr 1.

DEFERRED TAX ACCORDING TO DOMESTIC REGULATIONS, IFRS AND US GAAP

Summary: Deferred tax assets and liabilities are connected with the temporary differences between the accounting value of assets and liabilities and their value for tax purposes. There are still many differences between domestic accounting standards, IFRS and US GAAP accounting and reporting practices. The paper presents main differences and similarities of both accounting models concerning deferred tax assets and liabilities, their recognition and presentation.